

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1836)
ΑΡΣΑΚΕΙΑ - ΤΟΣΙΤΣΕΙΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ

<< Η ιστορία του κολάζ >>

Των μαθητών

Γιώργου Βογιάκη

Παναγιώτη Διαμαντόπουλου

Παντελή Παπαϊκονόμου

Πέτρου Στεφάνου

Γιάννη Χριστοφορίδη

Γιάννη Καγιώργη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

κ. Σαββιδάκη

Εκάλη 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η λέξη κολάζ προέρχεται από την γαλλική λέξη *coller* που σημαίνει "κολλάω". Δηλαδή η εικόνα δημιουργείται από κομμάτια υφάσματος ή χαρτιού αλλά και από άλλα υλικά κολλημένα μεταξύ τους. Το τελικό αποτέλεσμα είναι μια καλλιτεχνική δημιουργία.

Ο Πικάσο και ο Μπρακ ήταν αυτοί που πρώτοι παρουσίασαν την τεχνική αυτή, στις αρχές της δεκαετίας του 1900, θέλοντας να δώσουν ζωντάνια στα έργα τους, χρησιμοποιώντας κομμάτια από εφημερίδες αλλά και πολλά άχρηστα αντικείμενα.

Το κολάζ ήταν η πλέον δυναμική συμβολή του Ερνστ στη προσπάθεια των ντανταϊστών να πλήξουν τις παραδοσιακές καλλιτεχνικές αξίες. Συνέθετε εικόνες με ετερόκλητα στοιχεία κι υλικά. Με τη τεχνική αυτή, κατάφερε να επεξεργαστεί οικείες εικόνες και να δημιουργήσει παράξενες αινιγματικές συνθέσεις που προκαλούν κι αποσυντονίζουν τη λογική. Η αρχική του ώθηση σε τούτο, όπως εξηγεί ο ίδιος, προήλθε από την επιθυμία του να δημιουργήσει διδακτικό κατάλογο, με τόσον ετερόκλητα στοιχεία, ώστε να μπερδέψουν το μυαλό, να παράγουν παραισθήσεις και να προσδώσουν στα αντικείμενα της εικόνας, νέες συστάσεις μέσα από τη γοργή εναλλαγή. Το πιο σημαντικό τελικά ήταν η ποιητική σπίθα που προέκυψε από το συνδυασμό ετερογενών στοιχείων, παρά το ίδιο το κολάζ.

Στην τέχνη του κολάζ, υπάρχουν κανόνες ακόμα και σ' ένα έργο που αποτελείται μόνο από κομμένα ή σκισμένα χρωματιστά χαρτιά και αυτούς τους έθεσε η μοντέρνα τέχνη, η οποία, όχι μόνο εξύψωσε μια διαδικασία που μέχρι τότε ήταν χειροτεχνική και «λαϊκή», αλλά σε συνδυασμό με την τεχνολογική – πρώιμη καπιταλιστική πρόοδο των αρχών του 20ου αιώνα, την άνοδο της αστικής ζωής, την εξέλιξη της ψυχανάλυσης και συνάμα με τη δυστυχή συγκυρία δυο παγκοσμίων πολέμων, βοήθησε ώστε να γίνει το κολάζ η μοναδική, ακραία επαναστατική φορμαλιστική καινοτομία στην αναπαράσταση μέσω της τέχνης που σημειώθηκε στον αιώνα μας.

Το κολάζ έφερε το πιο δυνατό χτύπημα στην παραδοσιακή ζωγραφική, κυρίως στην ιδεαλιστική και ρομαντική σύλληψη του έργου τέχνης ως έκφραση τόσο τεχνικής ικανότητας και ταλέντου όσο και «απόλυτης ομορφιάς».

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το κολάζ παρ' όλο που ήταν μια χειροτεχνία γνωστή ήδη από την αρχαιότητα, μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα, θεωρήθηκε μέρος της ιστορίας της μοντέρνας τέχνης. Η λέξη κολάζ προέρχεται από την γαλλική λέξη *coller* που σημαίνει "κολλάω". Δηλαδή η εικόνα δημιουργείται από κομμάτια υφάσματος ή χαρτιού αλλά και από άλλα υλικά κολλημένα μεταξύ τους.

Το τελικό αποτέλεσμα είναι μια καλλιτεχνική δημιουργία. Το κολάζ αποτελεί μια μορφή τέχνης, η οποία έκανε για πρώτη φορά την εμφάνισή της στις αρχές του 20ου αιώνα, με πρωτοπόρους τους Picasso και Braque. Το έργο «Νεκρή φύση με ψάθινη καρέκλα»(1912) του Pablo Picasso, θεωρείται το πρώτο κολάζ στην ιστορία της μοντέρνας τέχνης.

Η διαδρομή της τέχνης του κολάζ από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο έως σήμερα, περνά μέσα από τον Κυβισμό, από τα φωτομοντάζ της ρώσικης τέχνης, από την εικαστική επανάσταση του Dada, από τον Σουρεαλισμό, από την POP ART, από τον Νέο Ρεαλισμό και από το Décollage.

Η τυπογραφία, η διαφήμιση, η γραφιστική, το μοντάζ, ο κινηματογράφος, το θέατρο, η σκηνογραφία, η λογοτεχνία, η ψηφιακή τεχνολογία, ακόμα και η μουσική, επηρεάστηκαν από την τέχνη του κολάζ.

Το κολάζ, από τις αρχές του 20ου αιώνα έως σήμερα, ακολουθώντας μια πορεία ανατροπής και υπέρβασης, δημιούργησε μια νέα άποψη για την ζωγραφική και θεωρείται, άξια, μέρος της ιστορίας της παγκόσμιας τέχνης.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά την καθηγήτριά μας κ. Σαββιδάκη για την υποστήριξή της και τις οδηγίες της, που μας βοήθησαν στην υλοποίηση αυτού του project.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΟΛΑΖ	5
Εισαγωγή	5
ΠΟΤΕ ΕΜΦΑΝΙΣΤΗΚΕ ΤΟΥ ΚΟΛΑΖ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΠΟΙΑ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ.....	7
Ελληνικό κολάζ	6
ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΠΡΟΟΠΤΟΥ ΚΟΛΑΖ	8
Απρόοπτο κολάζ	7
ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΑΖ	8
Εισαγωγή	8
Η γέννηση του κολάζ.....	9
Το κολάζ στην ελληνική τέχνη	11
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΑΖ ΑΠΟ ΤΟΝ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ	12
Εισαγωγή	12
Η γέννηση του κολάζ στη σύγχρονη τέχνη.....	13
Το κολάζ στην ρώσικη τέχνη	13
Το κίνημα “Dada”	14
Κολάζ και σουρεαλισμός.....	15
Κολάζ και Pop Art.....	15
Νεορεαλισμός και «Décollage »	16
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	18
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	18
ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	19
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	20
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	21

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κολάζ είναι η επικόλληση διαφόρων εξωζωγραφικών αντικειμένων (ύφασμα, χαρτί, χαρτόνι, κουμπιά, σπάγκος κτλ) στην δισδιάστατη ζωγραφική επιφάνεια, ενώ όταν επικολλούνται μόνο χαρτιά η σύνθεση ονομάζεται papier colle. Από αυτές τις τεχνικές προέκυψαν αργότερα το φωτομοντάζ (επικόλληση φωτογραφιών από διαφορετικές πηγές και προελεύσεις), η μεικτή τεχνική (διαφορετικού είδους χρώματα και μέσα που μπορεί να περιέχουν ένα κολλημένο αντικείμενο), το decollage –αποκόλληση (επικόλληση χαρτιών και αφισών στη ζωγραφική επιφάνεια και αποκόλληση και στίσιμο τους) και πολλές άλλες όχι μόνο στη ζωγραφική αλλά και στη γλυπτική ακόμα και στις εγκαταστάσεις και στα περιβάλλοντα.

Εικόνες ή αντικείμενα που «συναρμολογούνται» μέσω διαφόρων υλικών μπορούν να βρεθούν ήδη από τις πρωτόγονες και αρχαίες κοινωνίες μέχρι αυτή τη στιγμή ενώ όλοι μας σε κάποια χρονική περίοδο της ζωής μας έχουμε κολλήσει φωτογραφίες τη μία δίπλα στην άλλη ή παλιά και χρησιμοποιημένα αντικείμενα πάνω σε μια οποιαδήποτε επιφάνεια ενώ το σχολικό πρόγραμμα, τουλάχιστον στις πρώτες τάξεις, έχει αντικαταστήσει τα κάθε είδους χρώματα, με τα χαρτιά και τα ψαλίδια.

Για ποιο λόγο λοιπόν είναι το κολάζ μια χειροτεχνία τόσο διαδεδομένη; Είναι πραγματικά τόσο εύκολο να κατασκευάσει κάποιος ένα κολάζ; Και αν ναι πόσο διακριτά και ευανάγνωστα είναι τα όρια μεταξύ χειροτεχνίας και «Τέχνης» ;

ΚΟΛΑΖ

Εισαγωγή

Το κολάζ είναι μια τεχνική οικεία και μάλλον αγαπητή. Από τα λερωμένα με κόλλα παιδικά χέρια ως την αφισοκόλληση στους δρόμους κι από τα νεανικά ημερολόγια με τα αναμνηστικά σχέδια, σημειώσεις, εισιτήρια, φωτογραφίες και ποικίλα ευφάνταστα ενθύμια ως τους πίνακες

ανακοινώσεων που διαρκώς καλούμαστε για τον έναν ή τον άλλο λόγο να συμβουλευτούμε, το κολάζ βρίσκεται στην καθημερινότητά μας από τότε που θυμόμαστε τον εαυτό μας.

Από τις αρχές του 20ού αιώνα, τα κινήματα του μοντερνισμού και η εισβολή της εικόνας μέσω των διαφημίσεων και της ενημέρωσης, έδωσαν στο κολάζ μια νέα, σύγχρονη δυναμική και το κατέστησαν μέσο έκφρασης που πέρασε και στην τέχνη της τυπογραφίας άλλοτε με τη δημιουργία μοναδικών αντιτύπων και άλλοτε, αντίθετα, με τη δημιουργία πολλαπλών αντιτύπων χάρη στη νέα τεχνική του φωτομοντάζ που λόγω των επιλεκτικών δυνατοτήτων και του δυναμισμού της τελικής εικόνας βοηθά στην αποτελεσματικότητα της μετάδοσης μηνυμάτων.

Γι' αυτό χρησιμοποιήθηκε εξίσου από την προπαγάνδα και τη διαφήμιση. Πολλές μελέτες έχουν γραφτεί διεθνώς για την τεχνική του κολάζ για την εξέλιξη του, για την θέση του στα κινήματα του μοντερνισμού και της πρωτοπορίας αλλά και για τον κοινωνικό του ρόλο.

Παρ' όλο που ήταν μια χειροτεχνία γνωστή ήδη από την αρχαιότητα, μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα το κολάζ θεωρήθηκε μέρος της ιστορίας της μοντέρνας τέχνης. Η αρχή έγινε το 1920 από τους Πάμπλο Πικάσο και Ζορζ Μπρακ που χρησιμοποίησαν το κολάζ στους κυβιστικούς τους πίνακες και μάλιστα ως πρώτο κολάζ στην ιστορία της τέχνης θεωρείται το έργο του Πικάσο "Νεκρή φύση με ψάθινη καρτέλα". Με τον όρο κολάζ εννοούμε την επικόλληση διαφόρων εξωζωγραφικών αντικειμένων στη δισδιάστατη επιφάνεια ενός πίνακα που προέκυψε ως αποτέλεσμα της αντίληψης την οποία είχαν οι κυβιστές για το έργο τέχνης ως κατασκευασμένη οντότητας, αυτόνομης και ανεξάρτητης, που δεν αποτελεί αντανάκλαση ή μίμηση του εξωτερικού κόσμου αλλά μια ελεύθερη ανάπλασή του. Ίσως όμως η ενασχόληση των καλλιτεχνών με το κολάζ να υπήρξε απόρροια της επιθυμίας τους για την κατάργηση των ορίων και των στερεότυπων που κυριαρχούσαν την εποχή εκείνη τόσο στην τέχνη όσο και στη σχέση της τέχνης με τη ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων. Με το κολάζ αλλά και το φωτομοντάζ ασχολήθηκαν οι περισσότεροι ντανταϊστές καλλιτέχνες όπως και οι καλλιτέχνες της Ρωσικής Πρωτοπορίας, οι οποίοι ενστερνίστηκαν τις ριζοσπαστικές ιδέες της Οκτωβριανής Επανάστασης και έθεσαν τα δεξιότητές τους στην υπηρεσία των επαναστατικών ιδεών. Τα κολάζ και κυρίως τα φωτομοντάζ της εποχής εκείνης, εκτός από την εξέλιξη της ζωγραφικής, επηρέασαν καθοριστικά την τέχνη της προπαγάνδας και της διαφήμισης.

ΠΟΤΕ ΕΜΦΑΝΙΣΤΗΚΕ ΤΟ ΚΟΛΑΖ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΠΟΙΑ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ

Ελληνικό κολάζ (επιμέλεια των μαθητών. Πέτρου Στεφάνου, Βογιάκη Γιώργου)

Ο Άγγελος Σπαχής (1903 - 1963) ήταν ο πρώτος Έλληνας καλλιτέχνης που φιλοτέχνησε το 1932 το κολάζ με χαρτιά, ξύλα και άλλα υλικά παρουσιάζοντας συνθέσεις ιδιαίτερα τολμηρές για την εποχή τους. Με το κολάζ ασχολήθηκε και ο Γιάννης Τσαρούχης αλλά μόνο μετά το 1950 μπορεί κανείς να μιλήσει για μια συνειδητή προσπάθεια από τη μεριά των Ελλήνων καλλιτεχνών να διερευνήσουν και να επεκτείνουν τα όρια της τεχνικής αυτής. Όπως μπορεί να διαπιστώσει ο επισκέπτης της έκθεσης, οι καλλιτέχνες αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο ο καθένας την ενσωμάτωση ετερογενών στοιχείων στα ζωγραφικά έργα τους, αποδίδοντας και τον ξεχωριστό προβληματισμό τους. Εκτός από τα έργα των Κάρολου Τσίζεκ, Νίκου Σαχίνη, Νίκου Κεσσανλή, Χρύσας Ρωμανού, Στήβεν Αντωνάκου, Κώστα Τσόκλη, Αλέξη Αιριθάκη, Γιώργου Γκολφίνου κ.ά. υπάρχουν στην έκθεση και έργα ανθρώπων που είναι περισσότερο γνωστοί ως συγγραφείς ή

ποιητές όπως ο Νάνος Βαλαωρίτης, ο Ηλίας Πετρόπουλος, ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Μανώλης Αναγνωστάκης ή ο Κλείτος Κύρου.

Υπάρχουν βέβαια και οι νεότεροι καλλιτέχνες που επεκτείνουν την τεχνική του κολάζ δημιουργώντας τρισδιάστατες συνθέσεις όπως για παράδειγμα ο Γιάννης Ψυχοπαίδης ή ο Κωστής Βελώνης.

Η ψηφιακή τεχνολογία έχει επηρεάσει επίσης αποφασιστικά την τέχνη του κολάζ έτσι ώστε να χάνεται πλέον η τρίτη διάσταση καθώς τα διάφορα ετερογενή στοιχεία ενσωματώνονται στον πίνακα μέσω της φωτογραφίας ή του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Ελένης Λύρα, της Λένας

Αθανασοπούλου, του Γιώργου Σίσκου ή του Αλέξανδρου Σιμόπουλου. Υπάρχουν επίσης και έργα που δεν έχουν ιδιαίτερη σχέση με την τεχνική του κολάζ όπως, για παράδειγμα, οι “αρχιτεκτονικές” συνθέσεις της Ελένης Καμμά, τα “Ανεξάρτητα τοπία” του Βασίλη Μπαλάτσου που αποδίδει έναν αστικό περίγυρο χρησιμοποιώντας χρωματικές μονωτικές ταινίες ή τα έργα της Ράνιας Ράγκου που ενώ υπηρετεί την αναπαραστατική ζωγραφική εισάγει σ’ αυτήν ανατρεπτικά στοιχεία. Πρόκειται για επιλογές του ιστορικού της τέχνης Θοδωρή Μάρκογλου -ο οποίος επιμελήθηκε την έκθεση από μεριάς του ΚΜΣΤ- που, όπως λέει χαρακτηριστικά, σκοπός του ήταν να παρουσιάσει την ιστορική εξέλιξη του κολάζ στην ελληνική τέχνη αλλά και τους ποικίλους τρόπους, με τους οποίους οι σύγχρονοι καλλιτέχνες καταφεύγουν σ’ αυτήν την τεχνική.

ΠΟΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΠΡΟΟΠΤΟΥ ΚΟΛΑΖ

Απρόοπτο κολάζ (Επιμέλεια του μαθητή Βογιάνη Γιώργου)

Στις παράλληλες εκδηλώσεις που συνοδεύουν την έκθεση -όπως οι κυριακάτιες μεσημεριανές ξεναγήσεις για το κοινό ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε όλες τις σχολικές βαθμίδες- περιλαμβάνεται και η έκθεση 40 περίπου έργων που φιλοτέχνησαν παιδιά ηλικίας 17 - 21 χρόνων που κρατούνται τις Δικαστικές Φυλακές Ανηλίκων στα Διαβατά. Τα έργα αυτά προέκυψαν από τα εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης που οργανώνει ο Σύλλογος Φίλων Εθελοντών της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης, που φέτος γιορτάζει τα δέκα χρόνια από την επίσημη ίδρυσή του, γιατί δραστηριοποιείται ήδη από το 1992. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του, ο σύλλογος περιέλαβε και εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης στο Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων, στο “Δίκτυο Άλφα” στις δυτικές συνοικίες, στον Φοίνικα, στη Μέλισσα κτλ. Όπως και στις Φυλακές Ανηλίκων στα Διαβατά, όπου από τους 16 κρατούμενους 12 έως 14 παιδιά παρακολουθούν τα εργαστήρια αυτά. Τα αποτελέσματα είναι άκρως εντυπωσιακά όπως θα διαπιστώσει όποιος επισκεφτεί την έκθεση και δει τις δύο αίθουσες του ισόγειου με τα έργα των παιδιών που έχουν ως θέμα τους την ύπαιθρο, την θάλασσα ή την πόλη.

Χρησιμοποιώντας την τεχνική της χαρτοκολλητικής και όχι του κολάζ -αφού χρησιμοποιούν μόνο χαρτιά στις συνθέσεις τα οποία, μάλιστα, κόβουν μόνο με τα χέρια τους- καταφέρνουν να δημιουργήσουν ενδιαφέρουσες εικόνες μιας ειδυλλιακής θάλασσας, μιας φουτουριστικής πόλης, ή

μιας εξειδικευμένης Θεσσαλονίκης. Εντυπωσιακή είναι η χρωματική αρμονία πολλών από τις συνθέσεις αυτές αλλά και το απροσδόκητο χιούμορ ή η σουρεαλιστική διάθεση που χαρακτηρίζει κάποιες άλλες. Πρόκειται σίγουρα για μια προσπάθεια που αξίζει ακόμη περισσότερο, ενώ θα μπορούσε κάποιος επίσημος φορέας, όπως για παράδειγμα το υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, να εκδώσει ένα ημερολόγιο με τα έργα αυτά, για να ενισχύσει έτσι τις δραστηριότητες του συλλόγου

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΑΖ

Εισαγωγή

Ανάμεσα στα κινήματα μοντέρνας τέχνης που άνθισαν στις αρχές του 20ου αιώνα ήταν ο Φωβισμός, ο Κυβισμός, ο Εξπρεσιονισμός και ο Φουτουρισμός. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος έθεσε ένα τέλος σε αυτά τα καλλιτεχνικά ρεύματα, οδήγησε ωστόσο παράλληλα στη δημιουργία αρκετών νεότερων κινήματων (ή αντι-κινήματων), όπως ο Ντανταϊσμός και ο Υπερρεαλισμός.

Σύμφωνα με τον Κυβισμό, ο ζωγράφος, δεν ζωγραφίζει μόνο τη μία όψη του αντικειμένου του, αλλά όλες τις όψεις του, από κάθε οπτική γωνία. Είναι σαν να παίρνουμε πολλές φωτογραφίες γύρω από ένα αντικείμενο και μετά να τις κόβουμε, να τις ενώνουμε και να τις συνθέτουμε σε ένα έργο.

Ο Πικάσο ήθελε μέσω του κυβισμού να αποδράσει από το ένα επίπεδο του πίνακα αποδίδοντας τον όγκο του αντικειμένου, όχι όμως ξεγελώντας το μάτι, αλλά δίνοντας του ό,τι θα έβλεπε σε ένα γλυπτό. Ταυτοχρόνως, ήθελε μέσω του κυβισμού να απελευθερωθεί από τα στενά όρια της πιστής απόδοσης, ανασυνθέτοντας με ελεύθερο τρόπο, αναδημιουργώντας το αντικείμενο.

«Κιθάρα» (Guitar), 1913, Μικτή τεχνική, Μουσείο μοντέρνας Τέχνης Νέα Υόρκη

Η κυβιστική περίοδος των δυο πρωτοπόρων (Πικάσο, Μπρακ) εκτείνεται χρονολογικά από το 1907 έως το 1920 και μπορεί να χωριστεί σε δυο βασικές φάσεις: 1ον στην αναλυτική (1907-1912) {ανάλυση των μορφών ,παρουσιάζοντας διαφορετικές όψεις ενός αντικειμένου} και 2ον στην συνθετική (1912-1920) {τα έργα δημιουργούνται από την σύνθεση διαφόρων υλικών}.

Η γέννηση του κολάζ (Γιάννης Καγιώρη)

Το κολάζ ως χειροτεχνία ξεινά από τους αρχαίους χρόνους και εμφανίζεται σε αρκετούς πολιτισμούς αλλά από το 1912 και εξής θεωρείται πλέον μέρος της ιστορίας της Τέχνης. Η χρονολογία αυτή αποτελεί ορόσημο καθώς, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, το 1912 οι Braque και Picasso χρησιμοποίησαν κολάζ στους κυβιστικούς πίνακές τους.

Θεωρείται ότι η τεχνική του κολάζ εφευρέθηκε από τον Georges Braque το 1910,

Μπρακ, «Νεκρή φύση επάνω σε τραπέζι», 1914.

αν και περίπου την ίδια περίοδο, την άνοιξη του 1912 ο Picasso στο έργο του Still Life with Chair Caning, αντί να ζωγραφίσει το πλέγμα της καρέκλας, έκοψε ένα κομμάτι μουσαμά τυπωμένο με το μοτίβο ενός πλέγματος και το κόλλησε στο έργο του.

Νεκρή φύση με πλεχτό καρέκλας» (Still-Life with Chair Caning). 1911/12, λάδι και κολάζ σε καμβά, Μουσείο Πικάσο, Παρίσι, Γαλλία.

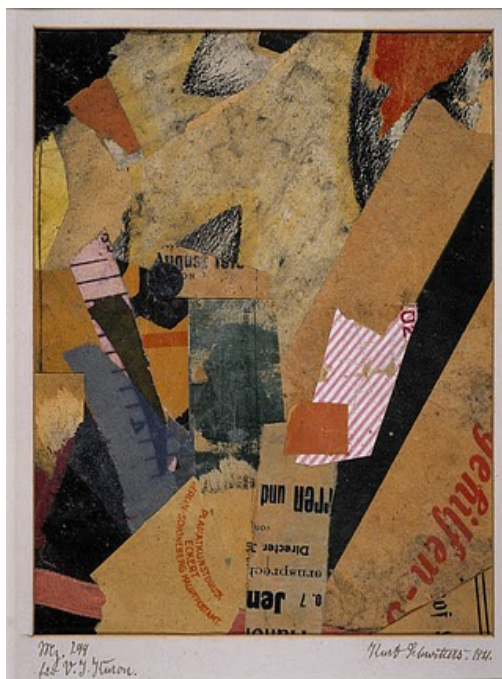
Το κολάζ, στη μοντέρνα έννοια του είχε γεννηθεί και κυριάρχησε σε όλες τις μορφές της τέχνης κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Από το 1912 και οι δυο καλλιτέχνες συστηματικά χρησιμοποιούν αυτή την τεχνική κάνοντας το κολάζ χαρακτηριστική τεχνική του συνθετικού κυβισμού. \

Η περίοδος του κυβισμού στα έργα των δύο καλλιτεχνών χαρακτηρίζεται από την εξεύρεση νέων τρόπων για τη δημιουργία πίνακα ζωγραφικής. Έτσι άρχισαν να συμπεριλαμβάνουν στα έργα τους αποκόμματα εφημερίδων, ετικετών από φιάλες, και άλλα έντυπα υλικά.

Προσθέτοντας σε ένα έργο τέχνης αυτά τα στοιχεία μάγεψαν τους θεατές καθώς «ο πραγματικός κόσμος», με τη δική του χωρική συνδεότητα πάνω σε καμβά με την ψευδαισθησία της ζωγραφικής. Ήταν, μέχρι ένα σημείο, «ανταρσία» απέναντι στην επιδεξία χρήση του πινέλου και του χρώματος και στην ιδέα που είχε πλαστεί μέχρι τότε για τον καλλιτέχνη-ζωγράφο-ιδιοφυία.

Πάνω όμως απ' όλες τις τεχνικές αναλύσεις και τις συσχετίσεις με το θέμα της αναπαράστασης και της επιφάνειας του πίνακα βρίσκεται η επιθυμία των ζωγράφων για κατάργηση των μέχρι τότε ορίων και στερεοτύπων και για επαφή της τέχνης με τη ζωή και την καθημερινότητα.

Ο πρώτος καλλιτέχνης που ασχολήθηκε αποκλειστικά με την τεχνική του κολάζ, ήταν Kurt Schwitters, ο οποίος συνέχισε την παράδοση του σουρεαλισμού και ντανταϊσμού και διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής των υλικών και αντικειμένων του κολάζ. Μικρά, αλλά και έξοχα τα έργα του αποτελούνταν από κομμάτια χαρτιού, εισιτήρια λεωφορείων, ετικέτες, κουπόνια, κ.α.

Το κολάζ στην ελληνική τέχνη (επιμέλεια των μαθητών Γιώργου Βογιάκη και Πέτρου Στεφάνου)

Η τεχνική του κολάζ στην Ελλάδα ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα. Εμφανίζονται δειλά κάποιες προσπάθειες με τον Άγγελο Σπαχή και τον Οδυσσέα Ελύτη, παρουσιάζοντας συνθέσεις ιδιαίτερα τολμηρές για την εποχή τους. Με το κίνημα της Αφαίρεσης τη δεκαετία του 1950-60, το κολάζ κατόρθωσε να αποκτήσει το δικό του χώρο στη ζωγραφική. Σκοπός της είναι η αντιμετώπιση της μορφής στο σύνολο της και όχι στις επιμέρους λεπτομέρειες.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΠΑΧΗΣ (το πρώτο του έργο) "το αίνιγμα της φυσιognωμίας του ανθρώπου"
(1932)

των κωφαλάλων”

Την τέχνη του κολάζ ακολούθησαν με ιδιαίτερη επιτυχία, ο Γιάννης Τσαρούχης – Κάρολος Τσίζεκ – Νίκος Σαχίνης – Νίκος Κεσσανλής – Χρύσα Ρωμανού – Κώστας Τσόκλης – Νάνος Βαλαωρίτης - Αλέξης Ακριθάκης και άλλοι όπως συγγραφείς και ποιητές Οδυσσέας Ελύτης – Μανόλης Αναγνωστάκης κ.α.

NANOY ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ “από την αλφάβητο

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΑΖ ΑΠΟ ΤΟΝ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ (Επιμέλεια των μαθητών Διαμαντόπουλο Πάνου – Παπαοικονόμου Παντελή)

Εισαγωγή

Εικόνες ή αντικείμενα που «συναρμολογούνται» μέσω διαφόρων υλικών μπορούν να βρεθούν ήδη από τις πρωτόγονες και αρχαίες κοινωνίες μέχρι αυτή τη στιγμή ενώ όλοι μας σε κάποια χρονική περίοδο της ζωής μας έχουμε κολλήσει φωτογραφίες τη μία δίπλα στην άλλη ή παλιά και χρησιμοποιημένα αντικείμενα πάνω σε μια οποιαδήποτε επιφάνεια ενώ το σχολικό πρόγραμμα, τουλάχιστον στις πρώτες τάξεις, έχει αντικαταστήσει τα κάθε είδους χρώματα, με τα χαρτιά και τα ψαλίδια.

Τσως όμως η ενασχόληση των καλλιτεχνών με το κολάζ να υπήρξε απόρροια της επιθυμίας τους

για την κατάργηση των ορίων και των στερεότυπων που κυριαρχούσαν την εποχή εκείνη τόσο στην τέχνη όσο και στη σχέση της τέχνης με τη ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων. Με το κολάζ αλλά και το φωτομοντάζ ασχολήθηκαν οι περισσότεροι ντανταϊστές καλλιτέχνες όπως και οι καλλιτέχνες της Ρωσικής Πρωτοπορίας, οι οποίοι ενστερνίσθηκαν τις ριζοσπαστικές ιδέες της Οκτωβριανής Επανάστασης και έθεσαν τα δεξιότητές τους στην υπηρεσία των επαναστατικών ιδεών. Τα κολάζ και κυρίως τα φωτομοντάζ της εποχής εκείνης, εκτός από την εξέλιξη της ζωγραφικής, επηρέασαν καθοριστικά την τέχνη της προπαγάνδας και της διαφήμισης.

Η γέννηση του κολάζ στη σύγχρονη τέχνη (Επιμέλεια των μαθητών Διαμαντόπουλο Πάνου – Παπαοικονόμου Παντελή)

)

Πρωτοπόροι και εφευρέτες, κατά μία έννοια του κολάζ, οι κυβιστές ζωγράφοι, κατά την περίοδο του Συνθετικού Κυβισμού, [πρώτο κολάζ στην ιστορία της μοντέρνας τέχνης θεωρείται το «Νεκρή φύση με ψάθινη καρέκλα»(1912) του Pablo Picasso] κατασκεύαζαν έργα από «περίεργα υλικά», που γενικά θεωρούνταν χωρίς αισθητική αξία. Ήταν, μέχρι ένα σημείο, «ανταρσία» απέναντι στην επιδέξια χρήση του πινέλου και του χρώματος και στην ιδέα που είχε πλαστεί μέχρι τότε για τον καλλιτέχνη - ζωγράφο - ιδιοφυΐα.

Από το 1910 οι Picasso και Braque είχαν αρχίσει να κάνουν λόγο για τον ζωγραφικό πίνακα ως tableau-object, δηλαδή τον πίνακα-αντικείμενο, ένα αντικείμενο κατασκευασμένο από τον άνθρωπο, με δική του αυτόνομη ύπαρξη, ένα ανεξάρτητο, αυτόνομο σύμπαν που δεν καθρεφτίζει την πραγματικότητα αλλά την αναδημιουργεί.

Η εξέλιξη του αναλυτικού κυβισμού, η καταστρατήγηση της συμβατικής προοπτικής, η ανάλυση και ανασύνθεση όχι μόνο του αντικειμένου αλλά και του κενού χώρου, οδήγούσε τους πίνακες των δύο καλλιτεχνών σε ένα σύνολο γραμμών και επιπέδων που είχε όλο και μικρότερη σχέση με την οπτική πραγματικότητα. Μπροστά στον κίνδυνο να εξαφανιστεί το μοντέλο και να δημιουργηθεί ένα είδος αφηρημένης ζωγραφικής, οι δύο καλλιτέχνες άρχισαν να χρησιμοποιούν στοιχεία με στόχο να επαναφέρουν την πραγματικότητα στα έργα τους.

Ο Braque άρχισε να επανέρχεται σε τεχνικές που είχε μάθει ως νεαρός διακοσμητής ζωγράφος, όπως το «χτένισμα» της μπογιάς.

Ο Picasso έδωσε υλική υπόσταση στις γραμμές και τα επίπεδα του αναλυτικού κυβισμού, χρησιμοποιώντας ξύλο, χαρτόνι και υλικά ξένα προς τις εικαστικές τέχνες, όπως λαμαρίνα και σύρμα στο έργο «Κιθάρα» του 1912..

Αυτή η προσπάθεια «επιστροφής στην πραγματικότητα», οδήγησε στην επινόηση της τεχνικής του κολάζ: ο Picasso δημιουργεί τη «Νεκρή φύση με ψάθινη καρέκλα».

Όμως αυτό το έργο ήταν μόνο η αρχή: το λεξιλόγιο του κυβισμού θα αλλάξει με την εισαγωγή από τον Braque της τεχνικής του papier collé - εικαστική σύνθεση που αποτελείται από κομμάτια χαρτιού κολλημένα στην επιφάνεια του καμβά.

Ο Picasso θα υιοθετήσει αυτήν την τεχνική δημιουργώντας έργα τα οποία κήρυξαν τη ρήξη τους με ένα ολόκληρο σύστημα αναπαράστασης βασισμένο στην ομοιότητα.

Το κολάζ στην ρώσικη τέχνη (Επιμέλεια των μαθητών Διαμαντόπουλο Πάνου – Παπαοικονόμου Παντελή)

Με την Επανάσταση των Μπολσεβίκων το 1917 και την ανατροπή του τσαρικού καθεστώτος από το Lenin, η Σοβιετική Ένωση «εκτινάχτηκε» προς τον 20ο αιώνα και τη βιομηχανική κοινωνία.

Οι καλλιτέχνες της Ρωσικής Πρωτοπορίας, τουλάχιστον στις αρχές, αγκάλιασαν τις ριζοσπαστικές αλλαγές, διακοσμώντας δρόμους και πλατείες, διακηρύσσοντας και εξυμνώντας την Επανάσταση, θέτοντας στην υπηρεσία της προπαγάνδας τις εικαστικές τους δεξιότητες. Οι πόλεις άρχισαν να μοιάζουν με μεγάλα έργα κολάζ, με χιλιάδες τεραστίων διαστάσεων φωτογραφίες, σλόγκαν και προπαγανδιστικά banners. Το νέο εικονιστικό μέσο που χρησιμοποιήθηκε εκείνη την εποχή και καθόρισε την πορεία της τέχνης της προπαγάνδας ήταν το φωτομοντάζ.

Ο υψηλός βαθμός πολιτικής φύσης στη ρωσική τέχνη γίνεται ευρύτερα αντιληπτός στα φωτομοντάζ της δεκαετίας του '20.

Ο Gustav Klucis δημιουργούσε ύμνους προς το σοβιετικό έθνος, έργα που θα μείνουν κλασικά ως προς τον τρόπο σύνθεσης και τη χρήση των κεφαλαίων γραμμάτων σε συνθήματα και επιγραφές, αλλά παράλληλα και ως επιρροές σε μετέπειτα αφίσες.

Το κίνημα “Dada” (Επιμέλεια των μαθητών Διαμαντόπουλο Πάνου – Παπαοικονόμου Παντελή)

Το 1916 ξέσπασε σε Αμερική και Ευρώπη το Dada, μια από τις μεγάλες εικαστικές επαναστάσεις απέναντι στα ήθη και τους θεσμούς μιας κοινωνίας που θεωρούνταν παρακμιακή. Η στάση αυτή,

που υιοθετούσαν σχεδόν όλοι οι καλλιτέχνες, οφειλόταν στο «κλίμα» του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, «που υπήρξε καταλύτης για το κοινό αίσθημα ότι αυτός ο κόσμος των συστημάτων έχει γίνει κομμάτια». Η οποιαδήποτε πίστη σε ένα σύστημα που χώριζε το λογικό από το ά-λογο και την επιστήμη από τη θεωρία κατέρρευσε, γερμίζοντας με απαισιοδοξία και δυσαρέσκεια τους νέους καλλιτέχνες αλλά παράλληλα δίνοντάς τους ώθηση για δημιουργία. Οι περισσότεροι ντανταϊστές ζωγράφοι ασχολήθηκαν με το κολάζ και το φωτομοντάζ, όπως στο Βερολίνο, ο Johannes Baader και η Hannah Hoch, την οποία συνεπήρε η σχέση του φωτομοντάζ με την κοινωνική κριτική και, από το 1919 και εξής, το χρησιμοποίησε σαν ένα «παραμορφωτικό καθρέφτη» μπροστά στο πρόσωπο των

μεταπολεμικών χρόνων.

Στο Ανόβερο, την ίδια εποχή, δρούσε μόνος του ένας από τους σημαντικότερους ντανταϊστές δημιουργούς κολάζ και assemblages, ο Kurt Schwitters. Τα κολάζ του αποτελούνται από ποικίλα υλικά και σε πολλές περιπτώσεις λειτουργούν ως προσχέδια για μεγαλύτερα και πιο ανάγλυφα έργα του, τα Merzbild. Αυτά κατασκευάζονταν από πεταμένα είδη όπως ξύλο, σύρμα, τροχούς, παιχνίδια κ.λ.π. Από το 1919 ασχολήθηκε επίσης με τη γλυπτική Merz και ένα χρόνο αργότερα άρχισε την φημισμένη σειρά των Merzbau, κατασκευές, σχεδόν σαν μικρά κτίρια, μέσα στο εργαστήριο ή το σπίτι που κάθε φορά διέμενε. Τα περίπου 2000 κολάζ του Schwitters χρονολογούνται από τα τέλη του 1918 μέχρι το θάνατό του ενώ η μέθοδος κατασκευής τους υπήρξε σχεδόν ημερολογιακής μορφής, συνθέτοντας τα υλικά που τον περιτριγύριζαν σαν μικρές επιστολές καθημερινής εμπειρίας.

Κολάζ και σουρεαλισμός (Επιμέλεια των μαθητών Διαμαντόπουλο Πάνου – Παπακοινόμου Παντελή)

Η απάντηση στην αναρχία του Dada ήταν ο Σουρεαλισμός. Το Παρίσι παρέμενε μέχρι τότε η καλλιτεχνική πρωτεύουσα του κόσμου και ο πόλος έλξης για τους περισσότερους ντανταϊστές που συνέρεαν εκεί μαζικά ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '20. Ήταν λοιπόν η ώρα της αντικατάστασης του αναρχισμού του Dada από τη διατύπωση θεωριών και αρχών του Σουρεαλισμού. Ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους του ήταν ο Max Ernst, ο οποίος «αντί να παρουσιάζει τα επικολημένα χαρτιά ως ξεχωριστά πάνω στη ζωγραφική επιφάνεια, όπως έκαναν οι κυβιστές, ή να εκμεταλλεύεται την αίσθηση του σοκ μέσα από το κοινωνικό και πολιτικό περιεχόμενό τους, όπως οι φουτουριστές και οι ντανταϊστές του Βερολίνου, δημιουργούσε μέσα από αυτά μια ενιαία, χωρίς «ραφές» εικόνα και τα αναγνώριζε σαν μια αδιάσπαστη οντότητα πάνω στο ζωγραφικό πεδίο». Το όνειρο, η αναζήτηση του τυχαίου, η προβολή των υποκειμενικών φαντασιώσεων και η αποθέωση της δύναμης του ερωτικού ενστίκτου αποτέλεσαν τα βασικά «όπλα» του Σουρεαλισμού και τα κύρια στοιχεία των κολάζ-μυθιστορημάτων του Ernst.

Ο Henri Matisse το 1952 χρησιμοποιεί κομμένα χαρτιά στα λεγόμενα «μπλε γυμνά», που συνοψίζουν τα χαρακτηριστικά της ζωγραφικής του, με τις γυναικείες μορφές και τις γλυπτικές καταβολές τους, τη φωτεινότητα του μπλε χρώματος και την έντονη διακοσμητικότητά τους. Στα κολάζ του ο Matisse ανακάλυψε έναν τρόπο περιορισμού της φόρμας στα πιο ουσιώδη. Η τεχνική του

επηρέασε πολλούς καλλιτέχνες σε Ευρώπη και Αμερική, όπως τους Yves Klein, Robert Motherwell και Ellsworth Kelly, κυρίως ως προς την επεξεργασία του μονόχρωμου πεδίου και τη χρήση μεγάλων επιφανειών.

Κολάζ και Pop Art (Επιμέλεια του Μαθητή Γιάννη Χριστοφορίδη)

Οι καλλιτέχνες της Pop Art στη Νέα Υόρκη από τα μέσα του '50 μέχρι και την ακμή του κινήματος, τη δεκαετία του '60, φάνηκε να απορρίπτουν τη χειρωνακτική ζωγραφική και να αποδέχονται τον υλικό κόσμο. Καλλιτέχνες όπως οι Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Claes Oldenburg, James Rosenquist και Tom Wesselman, ανάμεσα σε πολλούς, κάνουν χρήση των μαζικών προϊόντων της λεγόμενης λαϊκής κουλτούρας. Αφίσες, κόμικς, αγγελίες από εφημερίδες, διαφημίσεις, περιοδικά, κινηματογραφικές ταινίες και η τηλεόραση είναι η βάση της εικονογραφίας τους. Το κοινότοπο ανάγεται σε υψηλή τέχνη. Καθημερινά καταναλωτικά

προϊόντα-κονσέρβες σούπας αλλά και αστέρες του κινηματογράφου και της μουσικής όπως η Marilyn Monroe και ο Elvis Presley- μετατρέπονται σε «λατρευτικές» εικόνες της εποχής.

Ο Robert Rauschenberg, ένας από τους πρόδρομους της Pop Art, στα Combine Paintings (Συνδυαστικοί Πίνακες) εντάσσει πραγματικά αντικείμενα [πολλές φορές τρισδιάστατα, όπως στο assemblage «Το κρεβάτι», όπου πάνω σε μια ξύλινη τάβλα, έβαλε το μαξιλάρι και το πάπλωμά του, έριξε κάποια χρώματα και το κρέμασε στον τοίχο], πάνω σε εξπρεσιονιστικά αφηρημένες επιφάνειες με ελεύθερη χρήση του χρώματος, δημιουργώντας συνθέσεις που δεν μπορούν να ενταχθούν σε κάποια σαφή τεχνική κατηγορία.

Στην Μεγάλη Βρετανία ωστόσο έπρεπε να περάσουν μερικά χρόνια και κυρίως μέσα στη δεκαετία του '60, για να μιλήσει κανείς για έργα της αγγλικής Pop, η οποία «επιχείρησε μια θεωρητική μάλλον ανάλυση πολιτιστικών και κοινωνιολογικών ζητημάτων παρά την πραγματική μετάγχιση του εφήμερου και του banal στη ζωγραφική και πλαστική». Στην έκθεση, This is Tomorrow (1956), παρουσιάστηκε το πρώτο Pop κολάζ του Richard Hamilton με τον τίτλο «Τι είναι αυτό που κάνει τα σημερινά σπίτια τόσο διαφορετικά, τόσο ελυστικά». Το ιστορικό αυτό έργο, που προοριζόταν να κοσμήσει τον κατάλογο της έκθεσης και για να αναπαραχθεί ως αφίσα, είναι ένα μικρό λεξικό, μια επιτομή της Pop Art.

Νεορεαλισμός και «Décollage» (Επιμέλεια του Μαθητή Γιάννη Χριστοφορίδη)

Η pop ατμόσφαιρα διατηρείται και στον Νέο Ρεαλισμό (Nouveau Réalisme) που θεμελίωσε ο Γάλλος κριτικός της τέχνης Pierre Restany με μανιφέστο του. Επισήμως η ομάδα συγκροτήθηκε στις 27 Οκτωβρίου του 1960 και περιλάμβανε τους Yves Klein, Francois Dufrene, Raymond Hains, Jacques de la Villegle, Mimmo Rotella, Arman, Cesar, τη Niki De Saint-Phalle κ.ά.

Το βιομηχανικό αντικείμενο, επιλεγμένο από τον καλλιτέχνη εκτίθεται πλέον ως έργο τέχνης. Το αντικείμενο δεν στέκεται ως μοναδικό γλυπτό, αλλά σε συνδυασμό με άλλα, διηγείται ιστορίες καθημερινότητας και μαρτυρεί τις αξίες των σύγχρονων υλιστικών κοινωνιών. Κάτω από τον όρο

Νέος Ρεαλισμός στεγάζονται πολλοί καλλιτέχνες με διαφορετικούς στόχους, αλλά με κοινή την τάση προς μια τέχνη κυρίως γλυπτών ή συναρμολογών. Το αντικείμενο λοιπόν των Νέων Ρεαλιστών βρήκε το δισδιάστατο αντίστοιχό του, στο *décollage*.

Ο όρος χρησιμοποιείται για να καθορίσει την αντίθετη διαδικασία σε σχέση με το κολάζ και το *papier collé*, δηλαδή την αποκόλληση αντί της επικόλλησης. Οι *Affichistes* (François Dufrene, Raymond Hains, Jacques de la Villegle, Mimmo Rotella) παρουσιάστηκαν το 1961 στην έκθεση «Σαράντα βαθμοί υπό το Dada» και κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η εμμονή στις σκουπίσιμες και σε

αλληπάλληλα στρώματα κολλημένες αφίσες στους δρόμους και η μεταφορά τους πάνω στο μουσαμά ως μια προσπάθεια ανάπλασης του πραγματικού κόσμου. Η βιαιότητα και η οργή που κρύβεται πίσω από μια τέτοια διαδικασία είναι το ζητούμενο και αυτό που προσλαμβάνουν οι ίδιοι οι καλλιτέχνες, παρατηρώντας τα προϊόντα της διαφήμισης σε τέτοια κατάσταση.

Στις δεκαετίες των '80 και '90 το κολάζ εμφανίστηκε σε αρκετές παραλλαγές: οργανικά και πραγματικά αντικείμενα πάνω στο έργο, το *décollage*, οι φωτογραφίες και το *assemblage* ενώ για τους σύγχρονους καλλιτέχνες, όπως αναφέρει ο Jeffrey Deitch, «το κολάζ βρίσκεται σήμερα πολύ πιο κοντά στα σύγχρονα μοντέλα κοινωνικής και επιστημονικής σκέψης. Οι άνθρωποι μπορεί να ζουν και να δουλεύουν στο πλαίσιο μεγάλων και αφηρημένων δομών, όπως οι εταιρικές και κυβερνητικές γραφειοκρατίες, αλλά βιώνουν την καθημερινότητά τους σαν μέσα από ένα ολόενα και πιο σύνθετο κολάζ».

Τα πολλαπλά παράθυρα στις οθόνες των υπολογιστών δημιουργούν ένα εικονικό κολάζ των επαγγελματιών, προσωπικών και οικονομικών ενδιαφερόντων ενός ανθρώπου. Οι διαδικτυακοί σύνδεσμοι, η δορυφορική τηλεόραση και τα κινητά τηλέφωνα παρέχουν έναν ιστό συνδέσεων και αντιπαραβολών που ανταποκρίνεται στον ορισμό του Max Ernst για το κολάζ ως «συνάντηση» δύο μακρινών μεταξύ τους πραγματικότητων σ' ένα πεδίο ξένο και προς τις δύο».

Στα πιο πρόσφατα χρόνια επίσης το κολάζ μετεξελίχθηκε σε αντικείμενο και «επέμβαση» στο χώρο. Σ' αυτό το σημείο έγκειται και η σημαντικότερη συνέπεια του: είναι χωρίς αμφιβολία ο πρόδρομος του *ready-made*, του *assemblage*, της Δράσης και της Εγκατάστασης. Η συνύπαρξη ζωής και τέχνης, μέσω των επικολλημένων αντικειμένων, και η χρήση ποικίλων εξωζωγραφικών υλών βοήθησε σε εκείνες ακριβώς τις γόνιμες διαδικασίες που οδήγησαν προς την αξιοποίηση δυνατοτήτων και ιδεών που μέχρι τότε συνδέονταν με άλλες τέχνες ή επιστήμες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το κολάζ πλέον θεωρείται μέρος της ιστορίας της παγκόσμιας τέχνης. Κι όμως, στην αρχή ήταν μια διατάραξη της πορείας της, προκαλώντας ανατροπή και σύγχυση, όσον αφορά στα καθιερωμένα υλικά της ζωγραφικής και στην επιφάνεια του έργου τέχνης.

Είναι απ' τις λίγες τεχνικές που έδωσαν τόσες πολλές παραλλαγές και μια σημαντική ώθηση στη δημιουργία καινούριων απόψεων περί ζωγραφικής και σχέσης με τη ζωή. Ο ζωγράφος επεμβαίνει αποφασιστικά και ρηξικέλευθα στη ζωγραφική επιφάνεια και ταυτόχρονα υπερβαίνει τα όρια του τελάρου, των παραδοσιακών υλικών και υλών και των κατεστημένων αξιών.

Ίσως τελικά η επικόλληση των αντικειμένων σ' έναν πίνακα να προέρχεται ακριβώς απ' την ανάγκη αίσθησης ελέγχου και ασφάλειας, που χρειάζεται να αισθάνεται το άτομο πάνω στο υλικό περιβάλλον του, κυρίως σε εποχές μεγάλων ανακατατάξεων και αλλαγών, όπως ήταν σχεδόν ολόκληρος ο 20ος αιώνας.

Όπως αναφέρει ο Jeffrey Deitch, «το κολάζ βρισκείται σήμερα πολύ πιο κοντά στα σύγχρονα μοντέλα κοινωνικής και επιστημονικής σκέψης. Οι άνθρωποι μπορεί να ζουν και να δουλεύουν στο πλαίσιο μεγάλων και αφηρημένων δομών, όπως οι εταιρικές και κυβερνητικές γραφειοκρατίες, αλλά βιώνουν την καθημερινότητά τους σαν μέσα από ένα ολόενα και πιο σύνθετο κολάζ».

Τα πολλαπλά παράθυρα στις οθόνες των υπολογιστών δημιουργούν ένα εικονικό κολάζ των επαγγελματιών, προσωπικών και οικονομικών ενδιαφερόντων ενός ανθρώπου. Οι διαδικτυακοί σύνδεσμοι, η δορυφορική τηλεόραση και τα κινητά τηλέφωνα παρέχουν έναν ιστό συνδέσεων και αντιπαραβολών που ανταποκρίνεται στον ορισμό του Max Ernst για το κολάζ ως «συνάντηση δύο μακρινών μεταξύ τους πραγματικοτήτων σ' ένα πεδίο ξένο και προς τις δύο».

Ασυνέχεια, σπάραγμα, ανακολουθία, ανησυχία, τραύμα, κρίση : λέξεις που σχετίζονται με το κολάζ τόσο στην τέχνη όσο και στη σημερινή καθημερινότητα μας όπου το διαδίκτυο, τα Μ.Μ.Ε., το σώμα μας, οι εμπειρίες μας και ο χρόνος τεμαχίζονται εν γνώσει μας, αποκαλύπτοντάς μας τους πιο βαθείς φόβους και τις πιο μυστικές επιθυμίες μας.

Οι επιδράσεις του κολάζ σε άλλους χώρους, στον τομέα των καλών ή των εφαρμοσμένων τεχνών, ήταν πολλές. Η διαφήμιση και η γραφιστική άντλησαν πολλά δομικά και συνθετικά στοιχεία απ' τη μοντέρνα τέχνη, κυρίως από κολάζ της Αφαίρεσης, που είχαν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των μεγάλων χρωματικών επιφανειών και του απότομου κοψίματος των μορφών. Το μοντάζ στον κινηματογράφο, η συνένωση διαφόρων εικόνων για τη δημιουργία μια αφηγηματικής συνέχειας ή ασυνέχειας, προήλθε απ' το κολάζ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με το κολάζ, οι καλλιτέχνες εισήγαγαν μια εντελώς νέα αντίληψη του χώρου, ανατρέποντας πολλές από τις αρχές και τις τεχνικές της μετά-αναγεννησιακής τέχνης.

Η χρήση του κολάζ φυσικά συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας, παίρνοντας κάθε φορά ανάλογη σημασία και εύρος σύμφωνα με τις εικαστικές τάσεις και το πνεύμα της εποχής.

Οι επιδράσεις του κολάζ σε άλλους χώρους, στον τομέα των καλών ή των εφαρμοσμένων τεχνών, ήταν πολλές:

- Η τέχνη της τυπογραφίας, άλλοτε με τη δημιουργία μοναδικών αντιτύπων και άλλοτε, με τη δημιουργία πολλαπλών αντιτύπων χάρη στη νέα τεχνική του φωτομοντάζ, που λόγω των επιλεκτικών δυνατοτήτων και του δυναμισμού της τελικής εικόνας, βοηθά στην αποτελεσματικότητα της μετάδοσης μηνυμάτων.
- Η διαφήμιση και η γραφιστική άντλησαν πολλά δομικά και συνθετικά στοιχεία απ' τη μοντέρνα τέχνη, κυρίως από κολάζ της Αφαίρεσης, που είχαν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των μεγάλων χρωματικών επιφανειών και του απότομου κοψίματος των μορφών.
- Το μοντάζ στον κινηματογράφο, η συνένωση διαφόρων εικόνων για τη δημιουργία μια αφηγηματικής συνέχειας ή ασυνέχειας, προήλθε απ' το κολάζ.
- Στο θέατρο πολλές φορές η σκηνογραφία και τα κοστούμια σχεδιάζονταν από γνωστούς collagists, όπως είχε συμβεί με τον Picasso και πολλούς Ρώσους της Αφαίρεσης, που διοχέτευσαν, στο συγκεκριμένο χώρο, στοιχεία έργων τους.
- Η λογοτεχνία του 20ου αιώνα χρησιμοποίησε μεθόδους όπως η παρατακτική σύνδεση άσχετων γεγονότων και πράξεων ή ενέργειες που μοιάζουν να κόβονται απότομα, όπως π.χ. στο μυθιστόρημα της Anais Nin «Collages».
- Η ψηφιακή τεχνολογία έχει επηρεάσει επίσης αποφασιστικά την τέχνη του κολάζ, έτσι ώστε να χάνεται πλέον η τρίτη διάσταση καθώς τα διάφορα ετερογενή στοιχεία ενσωματώνονται στον πίνακα μέσω της φωτογραφίας ή του ηλεκτρονικού υπολογιστή.
- Στην μουσική αποτελεί μια ιδιαίτερη μορφή χρήσης από τον συνθέτη στο έργο του, τμημάτων από άλλη σύνθεση.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Jeffrey Deitch, Η κουλτούρα του κολάζ, Monument to now : The Dakis Joannou Collection, Αθήνα, 2004, σ.16, απόσπασμα από το δοκίμιο του Gregory L. Ulmer “The Object of Post-Criticism”, 1983.
- Θεodorής Μάρκογλου Ιστορικός της Τέχνης –(ΤΕΜΑΧΙΖΟΝΤΑΣ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΗΔΗ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΚΑΙ ΦΤΙΑΧΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ)
- Άλκης Χαραλαμπίδης, Η τέχνη του 20ου αιώνα (Η Μεταπολεμική Περίοδος), Θεσσαλονίκη, εκδ. University Studio Press, 1995, σ.194.

Εργασία των Μαθητών της Α' Λυκείου

- Peter Blake, *About Collage*, κειμ. Dawn Ades κ.α., Tate Gallery, Liverpool, 2000, σ.41.
- Diane Waldman, *Collage, assemblage and the found object*, London, εκδ. Phaidon Press, 1992, σ.125.
- Ιστότοποι: www.makthes.gr, <http://el.wikipedia.org>
- Επιστήμη και Ζωή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

